

Boris ILIJANIĆ

GRADSKA KAFANA U HERCEG NOVOM GENEZA I ARHITEKTURA

Ključne riječi: Herceg Novi, Gradska kafana, Hotel Jadran Herceg Novi, Urbani razvoj Herceg Novog

Zgrada Gradske kafane sa manjom zapadnom i većom istočnom terasom, nalazi se u centru Herceg Novog u području Kulturno istorijske cjeline, “Zapadno podgrađe Starog grada-Herceg Novi”, podliježe tretmanu Zakona o zaštiti kulturnih dobara¹ kao Kulturno istorijski objekat - “Arhitektonsko djelo”.

Nalazi se u danas aktuelnom Austrougarskom katastru iz 1910. god., na kat. parc.broj 107/1,107/4, 107/5, 107/6 107/8 K.O. Herceg Novi sačinjava kompleks od tri građevine. Zapadni dio, spratnosti St+mezanin, nad kojim je manja zapadna terasa, srednji dio – glavni objekat spratnosti St+mezanin+P+Pk i istočni dio St, dvoetažne visine, nad kojim je velika terasa.

HRONOLOGIJA I STILSKO ARHITEKTONSKE KARAKTERISTIKE

Proučavanjem arhivske građe koja određuje prostorni razvoj danas zaštićenog područja “Kulturno istorijska cjelinu”, “Zapadno podgrađe Starog grada-Herceg Novi, pogotovo zonu u kojoj se nalazi gradska kafana, utvrđen je niz novih činjenica postanka kompleksa objekta. Sama prostorna zona je određena nizom kulturno istorijskih dobara, graditeljskog nasljeđa, dakle zakonom zaštićenih “Arhitektonskih djela, gdje se u punom prostornom razvoju od zapada ka istoku, prezentovao

---

¹ Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, Sl.CG 49/10, od 27.07.2010.god. Skupština Crne Gore, Podgorica

gradski niz. To je urbanistička cjelina dijela grada koju čine, samostan Sv. Anton, palata Burović, srpski dom /depadans hotela “Boka”/, hotel “Boka”, sokolski dom, hotel “Jadran” i hotel “Rudnik”.

Nažalost, nizom okolnosti i istorijskih uslovljenosti, danas je ta urbanistička cjelina, bez pojedinih izvornih objekata i nju čine, samostan Sv. Anton, dio palate Burović/hercegnovsko pozorište/, temelji depadansa hotela “Boka”, temelji hotela “Boka”, Gradska kafana, istočna terasa Gradske kafane i suterenski dio “Teutina špilja” /dio hotela “Jadran” u zapadnom dijelu približno polovina površine aktuelne terase/ i ruševina hotela “Rudnik”

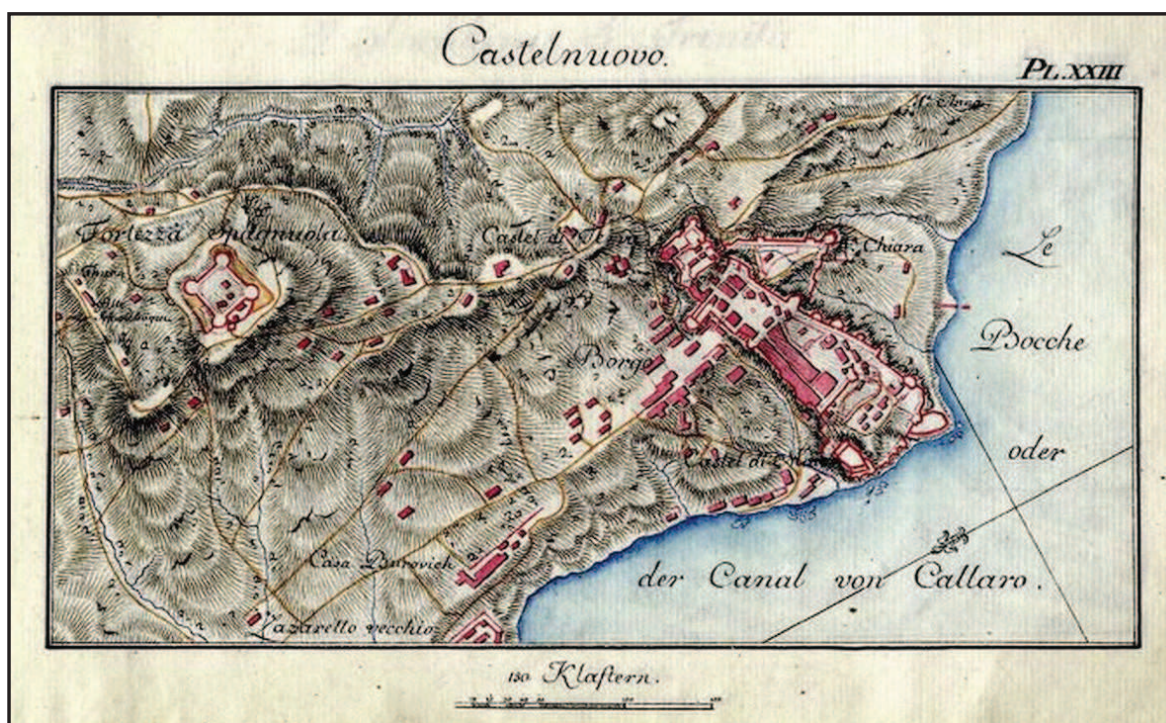
Kao metoda proučavanja hronologije gradnje predmetnog kompleksa objekata Gradske kafane, korištena je metoda prostorne analize, starih karata, dokumenata i fotografija starih majstora Franca i Feliksa Laforesta, vjerovatno Josipa Jelaksa, koji su djelovali u to vrijeme. Isto tako i uporedne analize hronologije gradnje pomenutih objekata, kao i infrastrukturnih objekata. Kod radova infrastrukturnih objekata rađene su uporedne analize vremena gradnje putnih saobraćajnica, “Carski put” oko 1890.god., željezničke tarase 1901.god. i rekonstrukcije luke Herceg Novi oko 1890. Na osnovu svega ovoga došlo se do približne hronologije gradnje predmetnog kompleksa objekata koji danas pripadaju Gradskoj kafani u Herceg Novom.

Analizom karte (Sl.1), datiranom oko 1805 i karte (Sl.2) prije 1856. god., prva iz austrijske, a druga iz austrougarske uprave gradom, odnosno i uporednom analizom predstava Herceg Novog akvarelima Fedora Karačaja², koji su nastali 1837,³ može se konstatovati da na lokaciji današnjeg kompleksa gradske kafane u tom periodu nije bilo objekata. Taj prostor je bio katastarski podijeljen u nekoliko katastarskih parcela, što ukazuje na postojanje vlasništva nad tom lokacijom, vjerovatno privatnih lica. Parcele su bile u funkciji kultivisanih vrtova i voćnjaka. Od objekata u ovom urbanističkom miljeu, naznačen je na ovoj karti, obližnji manastir Sv. Antona i do njega sa istočne strane objekat-relikt, palata “Konte Burović”. (Casa Burovich).

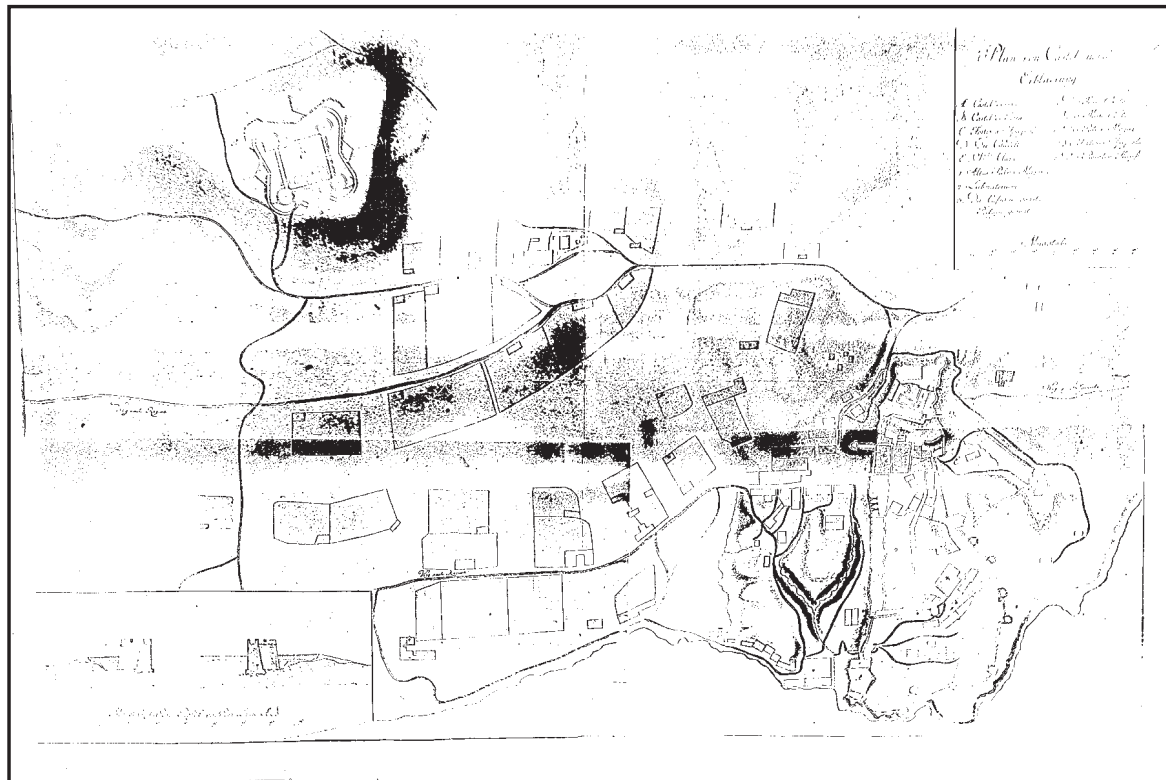
---

² Cvito Fisković „Boka kotorska u akvarelima F.Karascay-a iz prve polovce 19. stoljeća“ SPOMENIK CXXVII, Beograd, 1986.god., str.203-241

³ Ilijanić, Boris - “Urbana geneza-rektifikacija starih planova-Herceg Novi, Crna Gora, Istočna obala jadranskog mora”, Centralna narodna biblioteka Crne Gore, Cetinje, ISBN 987-9940-9257-0-3, 2009.god

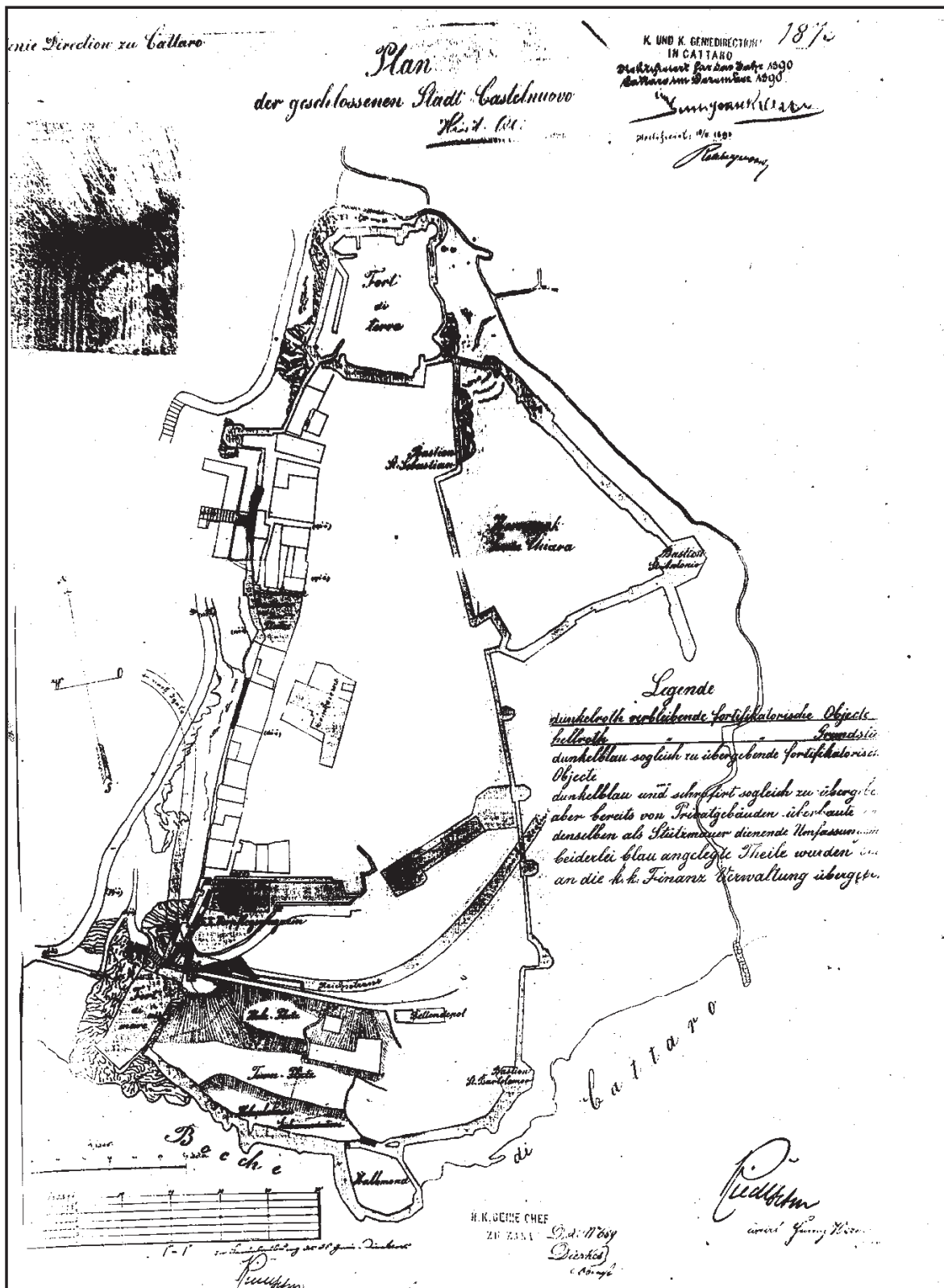

Sl. 01, karta Castelnuovo oko 1805, kriegsarchiv Wien, iz privatne zbirke

Sl. 02, Plan di Castelnuovo, prije 1856, arhiv Herceg Novi⁴

⁴ ibidem

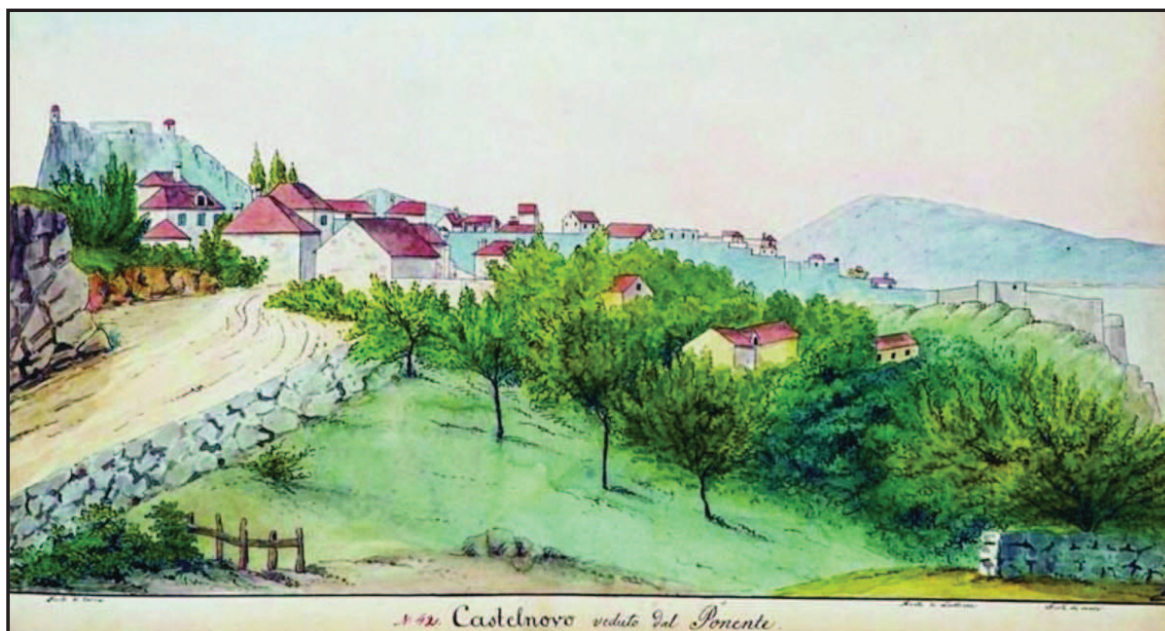

Sl. 02a, Plan der geschlossenen Stadt Castelnuovo, 1890.god.
sa "projektom" Carskog puta⁵

⁵ Ilijanić, Boris - "Urbana geneza-rectifikacija starih planova-Herceg Novi, Crna Gora, Istočna obala jadranskog mora", Centralna narodna biblioteka Crne Gore, Cetinje, ISBN 987-9940-9257-0-3, 2009.god

U genezi prostora koji danas pokriva kompleks objekata Gradske kafane u Herceg Novom, može se utvrditi da je on u period prije 1890. god. bio neizgrađen (Sl.2 i Sl.3), te da nije postojao ni reliktni nekog ranijeg objekta. Na prikazima (Sl.4 i Sl.5) prisutan je tek izgrađen "Carski put" (Sl.2a), odnosno današnja glavna saobraćajnica kroz centar Herceg Novog. Na tim prikazima predmetna lokacija kompleksa današnje Gradske kafane je i dalje neizgrađena površina u funkciji vrtova. Prikazana je ranija komunikacija, makadamski put koji je vodio ka glavnom gradskom trgu, današnjem trgu ispod gradskog sata. Regulacija i način pružanja saobraćajnice je zadržan i do danas. Van zidina Starog grada, prisutan je začetak urbanizacije prostora u zoni podgrađa. („Borgo“). Karakterističan je prikaz kamenih suvomeđa i podzida što karakteriše konfiguraciju terena, koji je veoma strm, u nagibu prema moru.

„Mnoge kuće u varoši imaju svoje vrtove (14ha), a prema Toploj ima nešto i oranice (2,34), vinograda (3,14) i pašnjaka (2,88). Svega je zemlje podvrgnute porezu 22 hektara a u površini ima 31. Ove zemlje nemaju imena. Varoš je na hrpe prosuta sa množinom lijepih kuća, a dijeli se na samu varoš, grad, citadelu i na more.“⁶ „Varoš i nove hercegnovske kuće prema Toploj, počinju od općinskog tornja,(tore), gdje, gdje hrpom, a gdje gdje osamljene, posred perivoja, a s jedne i druge strane državnoga kolnog puta, protezu se sve do Sv.Antuna, gdje počinje granica sela Tople. U hrpi su ispod tornja, a pored njih je trg, gdje se vrši svakovrsna prodaja.“⁷

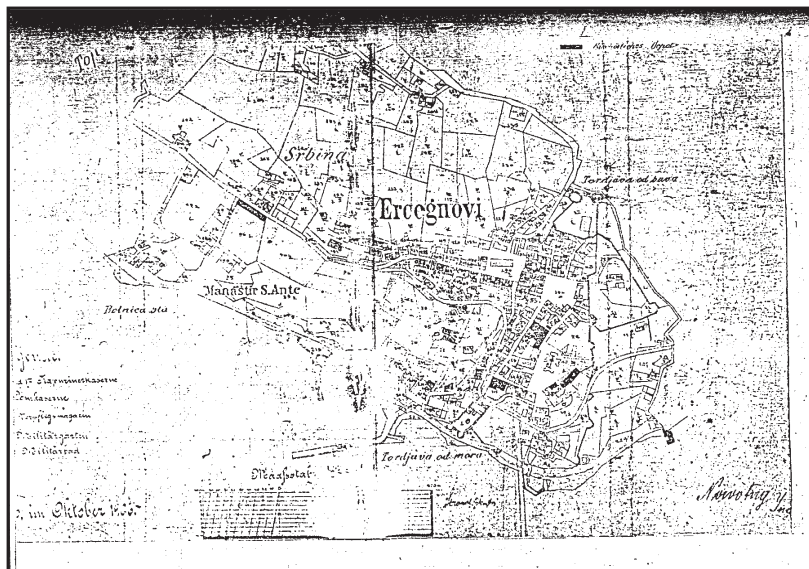
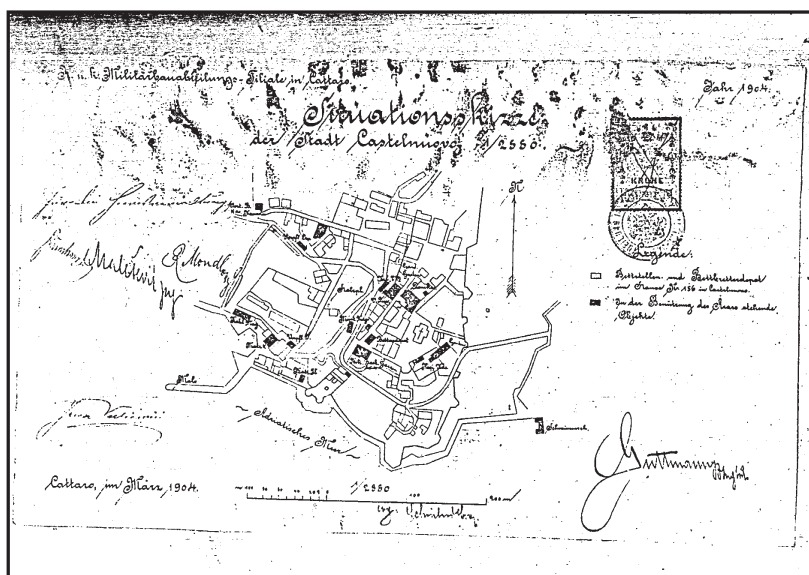

Sl. 03, Akvarel sa lokacijom kompleksa objekata Gradska kafana, Fedor Karascay, 1837.god.⁸

⁶ Pop Savo Nakićenović, „Boka (Antropogeografska studija)“, Srpska kraljevska akademija, Srpski etnografski zborik, knjiga XX, Beograd 1913

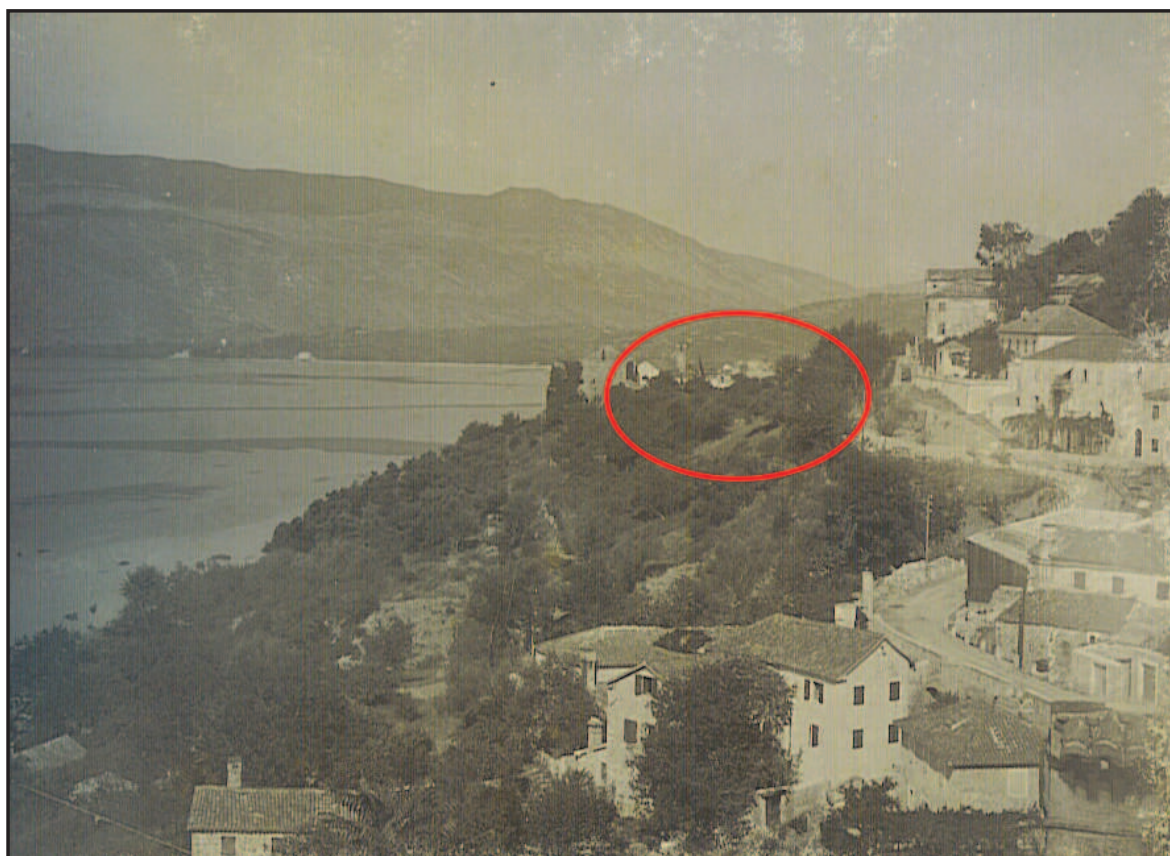
⁷ *ibidem*

⁸ Cvito Fisković „Boka kotorska u akvarelima F.Karascay-a iz prve polovce 19. stoljeća“ SPO-MENIK CXXVII, Beograd, 1986.god., str.203-241

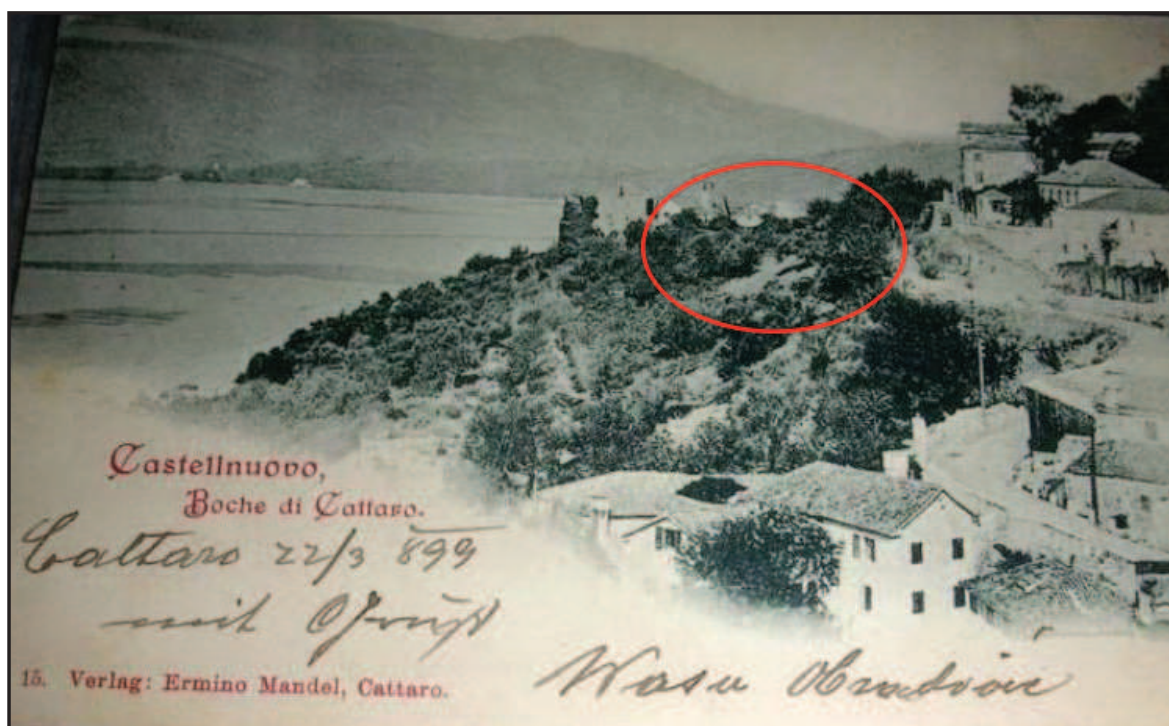

Sl. 04, katastarske karte oko 1900, sa aplikacijom podataka unesenim 1904.god. i oktobra 1906.god. arhiv Herceg Novi⁹

⁹ Ilijanić, Boris - "Urbana geneza-rectifikacija starih planova-Herceg Novi, Crna Gora, Istočna obala jadranskog mora", Centralna narodna biblioteka Crne Gore, Cetinje, ISBN 987-9940-9257-0-3, 2009.god

Sl. 05 Lokacija Gradska kafana, oko 1890.god.¹⁰,

Sl. 06 Lokacija prije 1890.god., na poštanskoj razglednici napisanoj 22.03.1899.god. u Kotoru,¹¹

¹⁰ zbirka fotografa S.Lepetića

¹¹ ibidem

Na poštanskim razglednicama (Sl.6, Sl.7 i Sl.7a) i priloženom fotosu (Sl.8) predmetna lokacija kompleksa današnje Gradske kafane je i dalje neizgrađena površina u funkciji vrtova. Od objekata u ovom kompleksu ističe se ruševina palate Burović¹², (okolno crkveno zemljište, kao i današnji park hotela „Boka“, - „Burovinu“-po konte Ivanu Buroviću, je biskup Učelini poklonio gradu za gradnju hotela oko 1910.god.), kao i niz objekata uz današnju Njegoševu ulicu, istočno počevši od objekta današnjeg „Sava osiguranja“ pa prema glavnom gradskom trgu.

Sl. 07 Oko 1901.god., na poštanskoj razglednici napisanoj 4.12.1903.god.iz Meljina¹³

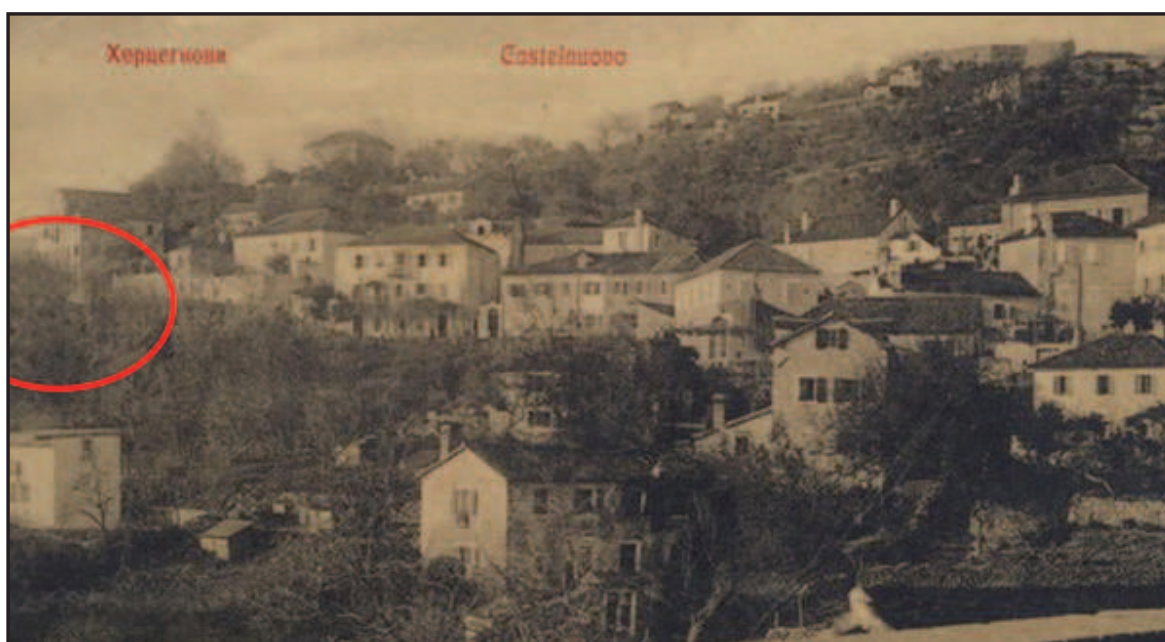
Sl. 07a, Lokacija Gradska kafana, oko 1901.god., na poštanskoj razglednici¹⁴

¹² Nakićenović Jovan, - "Privatna osnovna škola(1903-1941) i privatna ženska građanska škola(1921-1941) pri zavodu Sv.Križa u Herceg Novom", „BOKA“, 13-14, 1982, YU ISSN 0350-7769, STR.282.

¹³ zbirka fotografa S.Lepetića

¹⁴ ibidem

Sl. 08, "Herceg Novi-Castelnuovo", poštanska razglednica oko 1903.god.¹⁵

Sl. 09, "Castelnuovo nelle Bocche di Cattaro", lokacija Gradska kafana gledano sa istoka, poštanska razglednica oko 1904.god.¹⁶

¹⁵ iz private zbirke

¹⁶ zbirka fotografa S.Lepetića

Sl. 10, "Herceg Novi-Castelnuovo", lokacija Gradska kafana gledano sa istoka, poštanska razglednica oko 1905.god.¹⁷

Na poštanskoj razglednici (Sl.9) predmetna lokacija kompleksa današnje Gradske kafane, gledana sa istočne strane, a snimljeno sa platoa oficirskog K.u.k. parka sa zapadnog bedema Starog grada, je i dalje neizgrađena površina u funkciji vrtova. Tek na priloženom fotosu (Sl.10), snimljenom oko 1905. godine na predmetnoj lokaciji se primjećuje prisutan dvoetažni objekat sa četvorovodnim krovom, sa po dva prozora po etaži na istočnoj fasadi. U pozadini istog, prema zapadu, se nazire tok gradnje objekta, Narodnog doma (Srpski dom)¹⁸, koji je podignut ranije od objekta „Hotel Boka“. Prisutna je i ističe se ruševina palate Burović, kao i niz objekata uz današnju Njegoševu ulicu, pružajući se ka istoku počevši od lokacije pa prema glavnom gradskom trgu „kod sata“, sve gledano sa istoka. Dakle, oko 1905. god. u hronologiji i genezi objekta današnje Gradske kafane, prisutan je spratni objekat (A), koji se naslanja na saobraćajnicu „Carski put“ i to sa njene južne strane.

¹⁷ zbirka fotografija S.Lepetića

¹⁸ Crnić-Pejović Marija, "Herceg Novi poslije prvog svjetskog rata po zapisima Toma K.Popovića", BOKA 15-16, 1984, YUISSN 0350-7769

Sl. 11, Lokacija Gradska kafana, gledano sa juga, poštanska razglednica oko 1911.god.¹⁹

Kako to predstavlja poštanska razglednica (Sl.11, Sl.12 i Sl.13) oko 1911.god. pomenuti objekat(A), ima jednostavnu arhitekturu, sa četiri manja jednaka prozora, bez balkona sa južne strane. Uočljiva je velika visina plafona prve etaže, gdje se vjerovatno radi o savladavanju nivoa od poda prizemlja do poda sprata prema postojećoj niveleti novog puta. Lijevo se vidi Narodni (Srpski dom)²⁰ i Hotel Boka²¹. “Akcionarsko društvo za građevine i sobračaj Hereg Novi“, osnovano 1905 ili 1906. god. traži od opštine Herceg Novi dozvolu za gradnju na osnovu projekta arhitekta A. Molidba, koji je projekat poklonio u znak sjećanja na svog strica ljekara, koji je službovao u Herceg Novom. Navodno se taj originalni projekat zagubio, te se gradi hotel Boka po projektu arhitekta Momčila Tapavice od 1906-1913.god. „sa 43 sobe i centralnim ogrevom i vrućom kupelji.“, gdje se odvijaju završni radovi (prisutnost skela i radovi na podzidama okolnog terena).

¹⁹ zbirka fotografija S.Lepetića

²⁰ *Objekat, Narodni (Srpski dom) je u funkciji od 1910.god., ubrzo postaje učiteljska škola da bi oko 1925.god. funkcionalno kao depadans, dodat hotelu “Boka”, pp autor*

²¹ *Crnić-Pejović Marija, “Turizam u hercegnovskoj opštini od početka XX vijeka do II Svjetskog rata”, Naučni simpozij, Zbornik radova, “Razvoj turizma u Crnoj Gori u XIX do polovine XX vijeka“, Cetinje 1996.god.*

Sl. 12, Poštanska razglednica oko 1911.god.²²

Sl. 13, Poštanska razglednica oko 1911.god.²³

²² *ibidem*

²³ *zbirka fotografa S.Lepetića*

Sl. 14, „Poštanska razglednica oko 1912.god.”²⁴

Sl. 15, Lokacija gledano sa istoka, poštanska razglednica, oko 1912.god.²⁵

²⁴ *ibidem*

²⁵ *zbirka fotografa S.Lepetića*

Sl. 16, Lokacija gledano sa juga, poštanska razglednica, oko 1912.god.²⁶

Poštanske razglednice (Sl.14, Sl.15 i Sl.16), odražavaju stanje lokacije oko 1911.god. odnosno 1912. god. sa istočne i južne strane. Ranije navedeni objekat (A) je i dalje prisutan u svojoj identičnoj arhitekturi i permanentno je prisutna velika visina prve etaže. Sa njegove istočne strane je uočljiva velika deponija građevinskog materijala, za gradnju nekog obližnjeg objekta. Za objekat hotela „Boka“, može se reći da je u velikoj mjeri građevinski završen, uključujući i uređenje terena oko njega. Na objektu palate Burovića uočljivi su završeni radovi na adaptaciji i postavljanju novog krova. Prisutan je Narodni(Srpski dom), kao izvorni objekat. Na prikazu (Sl.17), iz 1912. god. vidi se hotel „Jadran“ i to u fazi gradnje prve dvije etaže, kao i „potrošena“ pomenuta deponija građevinskog materijala, najvjerojatnije opeka. Može se konstatovati da je upravo taj materijal upotrebljen za gradnju hotela „Jadran“ oko 1913.god.

²⁶ *ibidem*

Sl. 17, Lokacija Gradska kafana, gledano sa juga, oko 1912.god.²⁷

Analizirajući podatke sa fotografije (Sl.18), oko 1916. god. sigurno možemo konstatovati da se na predmetnoj lokaciji, gradi dvoetažni objekat od opeke. Po privremeno zatvorenim prozorima i neobrađenoj fasadi, može se pretpostaviti da fotografija odražava zaustavljene radove. Prva etaža ima veću visinu od normalne, što ukazuje na savlađivanje postojeće nivelete puta, što je već ranije zapaženo kod zapadnog objekta (A). Poređenja radi dvije etaže objekta (A) i onoga koji se upravo gradi su visine gotovo kao četiri etaže hotela „Jadran“. Dakle, strehe susjednih objekata su približno iste visine. Novi objekat (aktuelna Gradska kafana) se gradi između zapadnog izvornog objekta (A) i istočnog hotela „Jadran“. Zahtjev za izdavanje građevinske dozvole za novi objekat, Narodni dom (aktuelna Gradska kafana), podnjet je austrougarskim vlastima 1914. god., dok je zahtjev za tehnički prijem predmetnog objekta podnesen tek 1924. god. Dakle, gradnja objekta Narodnog doma, odnosno današnje Gradske kafane je kasnila zbog ratnih prilika i intezivirana je 1918/19. god. da bi objekat bio završen do 1924. god.²⁸

²⁷ iz private zbirke

²⁸ Opštinski djelovodnik br. 3162/24 od 31.10.1924.god., „Zahtjev za tehnički prijem novoizgrađenog objekta...“, arhiv, Herceg Novi

Sl. 18, Lokacija sa juga, oko 1916.god.²⁹

Objekat koji se gradi na južnoj fasadi svake etaže ima pet velikih otvora (prozori i vrata), koji su neuobičajnih dimenzija za stambene objekte. To nam ukazuje da se gradi objekat važnog javnog sadržaja. Već na prikazu (Sl.19) iz oko 1920. god. gdje je zelenilo parka (naročito palme vrste Vašingtonija), oko hotela Boka još malog rasta, dakle samo par godina od završetka gradnje, srušen je ili adaptiran, interpoliran i dio objekta (A), sa istočne strane u integralnu cjelinu. Već se može tvrditi da je aktualna zapadna terasa dio inkorporiranog istočnog objekta (A), a vjerovatno i podzemni dio starog javnog gradskog toaleta i stare benzinske pumpe i autobuske stanice iz šezdesetih godina. Približno u to vrijeme dešavaju se promjene funkcija pojedinih objekata u ovom urbanom kompleksu, tako da se u Narodni (Srpski dom) useljava učiteljska škola, dok palata Burovića, upornošću i aktivnostima biskupa Učelinija, dobija funkciju škole za djevojke, ili „djevojački institut“ u narodu poznat kao škola „kod Dumni“ (Časnih sestara) iz obližnjeg samostana Sv. Antona.

Već tokom ovog perioda novoizgrađeni objekat (Gradska kafana) se naziva „Sokolski dom“ ili nešto kasnije „Narodni dom“. Ovim objektom, grad Herceg Novi, u svom novom centru, zapadnom podgrađu, koje se širi ka zapadu, dobija niz gradskih funkcija od vojne utvrde starog grada, kula i bedema, postaje značajno gradsko naselje. Kroz analizu formirane urbane strukture, koju prikazuje ova fotografija, vidi se formiranje uličnog niza objekata sa južne strane glavnog gradskog puta kroz Herceg Novi, (koji postaje gradska ulica),

²⁹ iz private zbirke

početkom sa zapada od palate Burovića i sa završetkom hotela „Rudnik“. Na prikazu gledano sa juga (Sl.20) iz oko 1932. god. ovom faktičnom stanju urbane strukture je dodat dvoetažni istočni aneks hotela „Jadran“. Hronologiju utvrđujemo još i novim stambenim objektom, lijevo na slici, koji je izgrađen 1932. god. i neizgrađenom željezničkom stanicom, koja je završena oko 1933. god.

Novi objekat Narodnog doma je izgrađen u arhitektonskom stilu secesije što je uvezena karakteristika i moda vremena postojećeg. Fasade, pogotovo na uglovima imaju izražene stubove, sa vidljivom „plastikom“ rađenom u malteru. Na vrhovima tih stubova na četiri ugla objekta u visini strehe četvorovodnog, lomljenog krova, nalaze se ukrasi, sa motivima bilja. Južni balkon ima profilisane vitičaste kamene konzole kao nosivi element. Ograda balkona je od kovanog željeza. Ograda male, zapadne terase je od betonskih balustradi. Karakterističan je ritmični arhitravni arhitektonski model atike krova. On je bio drvene konstrukcije, a pokrivač je, tada moderni građevinski materijal, ravni eternit. Ostale stilske karakteristike se očituju u otvorima, drvenim prozorima, sa unutrašnjim drvenim kopcima „na filunge“, gdje su glavna ulazna vrata imala bogatu željeznu ferijadu na staklu. Boja drvenarije je bila siva. Na fasadi su bili zastupljeni svijetli - sivi tonovi, gdje se fasadna plastika isticala svijetlijim tonovima.

Sl. 19, Lokacija Gradska kafana, gledano sa istoka, oko 1920.god.³⁰

³⁰ iz zbirke „Foto Laforest“, Herceg Novi

Sl. 20, Lokacija Gradska kafana, gledano sa juga, oko 1932.god.³¹

Sl. 21, Lokacija Gradska kafana, gledano sa zapada, oko 1929.god.³²

³¹ iz private zbirke

³² iz zbirke „Foto Laforest“, Herceg Novi

Prikazi gledano sa zapada (Sl.21 i Sl.22) iz 1929. god. potvrđuju ovu „urbanizaciju“, te se vidi da se objekti uklapaju u pejzažni milje. Fotografije hercegnovskog višegeneracijskog čuvenog foto ateljea „Foto Laforest“, koji je uradio čitav niz razglednica grada u dugom vremenskom nizu, daje jasno svjedočenje o ovom urbanom razvoju. Na prikazu (Sl.22), karakterističan je stilski metalni, vjerovatno željezni, liveni stub javne rasvete sa lampom, staklenom kuglom na vrhu, što se savršeno uklapa u stilske vrijednosti cjelokupnog objekta.

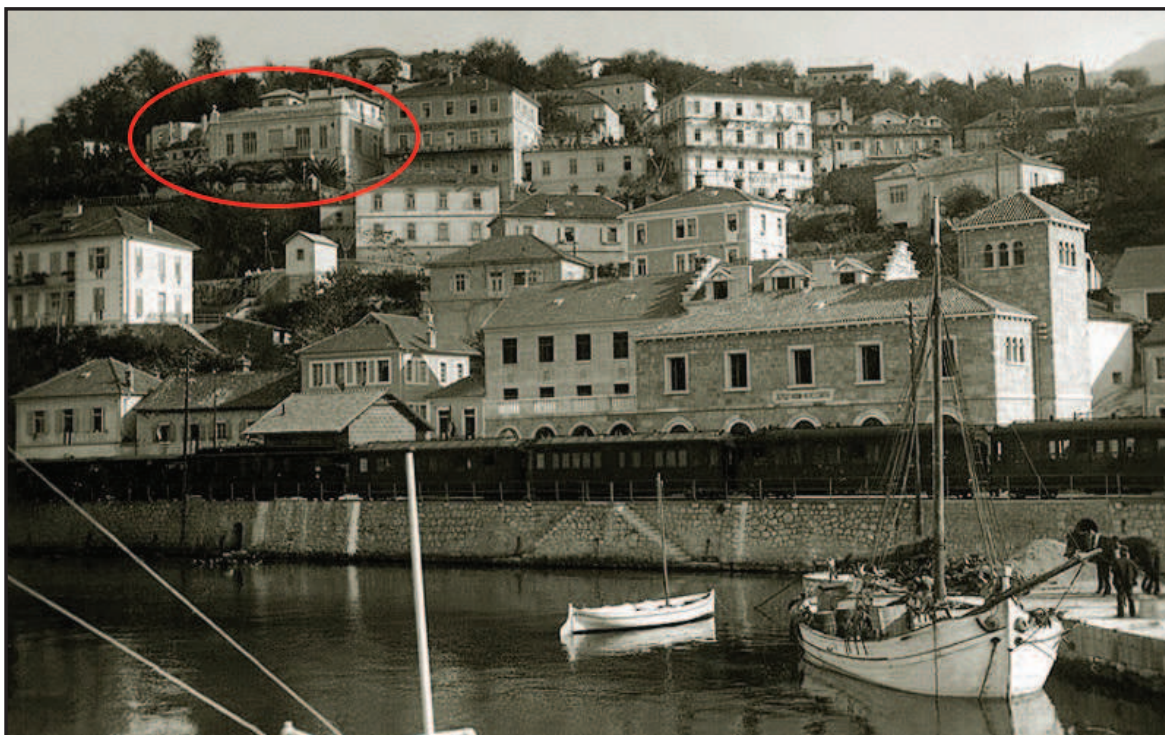
Sl. 22, Objekat-Gradska kafana, gledano sa zapada, oko 1929.god.³³

Sl. 23, Objekat Gradska kafana, gledano sa zapada, oko 1932.god.³⁴

³³ *ibidem*

³⁴ *zbirka fotografa S.Lepetića*

Sl. 24, Gradska kafana, gledano sa juga, oko 1933.god.³⁵

Sl. 25, Lokacija današnje terasa Gradske kafane, gledano sa sjevera, - Hotel "Jadran", 1934.god.³⁶

³⁵ *ibidem*

³⁶ zbirka fotografa S.Lepetića

Fotografije sa juga i sjevera (Sl.24 i Sl.25) iz 1933. god. i 1934. god. potvrđuju prisutnost istočne terase hotela „Jadran“, gdje upravo tada ona sa objektom zauzimala centralni značaj u sociourbanom kvalitetu ovog dijela centra grada. U toku Drugog svjetskog rata, 1943. god. prilikom bombardovanja centra grada u avio napadu Njemaca, ili granatiranjem 1944. god. sa Rosa i Klinaca na Lušnici, direktnim pogotkom je srušen hotel „Jadran“ i istočni aneks/terasa/. Ubrzo nakon završetka Drugog svjetskog rata, pristupilo se uklanjaju relikta hotela „Jadran“ i na njegovom mjestu, započela izgradnja moćne armirano betonske konstrukcije (Sl.27), na kojoj leži današnja terasa Gradske kafane. Terasa je projektovana u funkciji ugostiteljstva i turizma, tako da je ona pripadala, obližnjem objektu hotela „Rudnik“, koji je tada imao funkciju Gradske kafane. Njegova funkcija hotela, ubrzo posle rata se ugasila. Dio u prizemlju, orijentisan prema niveleti ulice je bio „Bife Rudnik“, a nova terasa je bila u funkciji bifea nazvana „terasa Rudnik“. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, prostor ispod terase Rudnika se „zatvara“. U duhu vremena novog svjetskog muzičkog vala, (pop i rok muzike), koji je stigao i do centra Herceg Novog, u stilu mode potrebe toga vremena, otvara se jedinstvena diskoteka, noćni-disko klub, „Teutina špilja“. Bila je nadaleko poznata u poslednjoj Jugoslaviji. Ovaj turistički specifičan sadržaj je doveo do daljeg razvoja urbanog karaktera ovog dijela centra grada, koji se naslanjao na postojeće gradsko korzo. Sve je to doprinijelo podizanju sociourbanog kvaliteta, cjelokupnog gradskog centra Herceg Novog.

Na fotografiji (Sl.26), 1963. god. „Terasa Rudnika“, je u punoj turističko ugostiteljskoj funkciji. Objekat Gradske kafane je na etaži nivelete puta bio prostor za gradsko kino-bioskop. Međuspratna konstrukcija je bila drvena na željeznim traverzama i željeznim stubovima. Plafon iznad prostora kina je bila spuštена drvena tavanica. Pod je bio od hoblovanih dasaka tamno smeđe boje.

Redovi drvenih stolica, sa sjedištem „na preklop“ su bili podjeljeni u dvije grupe: donja, bliža bioskopskom platnu i gornja bliže bioskopskoj projekcionoj kabini. Između ove dvije grupe sjedišta bio je prolaz, koji je vodio na jug do vrata balkona. Inače taj balkon nije imao funkciju, a izgleda da je postavljen i izgrađen kao arhitektonsko dekorativni element. U prostoru sale bioskopa ulazilo se glavnim dvokrilnim vratima sa sjeverne strane, preko foajea gdje bila biletarnica i dvokrake drvene stepenice za donje etaže. Pod je bio drveni. Pregradni zidovi su bili drvena konstrukcija, malterisana i bojena masnom bojom. Ispod ove etaže je bio nivo mezanina, koji je imao značajno malu spratnu visinu i on se djelom podvlačio ispod gradskog trotoara na glavnoj ulici. Na toj etaži su bile pomoćne prostorije i ostave. Pod je bio drveni na čeličnim

traverzama željezne stubove. Na donjoj etaži bila je sala sportskog društva „Partizan“. Ta sala je imala značajnu visinu plafona, a korištena je i kao polifunkcionalna cjelina za priredbe karaktera. Ispod današnje zapadne terase, koja tada nije bila u funkciji, bila je pozornica. Pomenuta fotografija daje interesantan detalj, naime u iznad nadprozornika lijevog prozora, na fasadnom zidu se nazire pukotina, vjerovatno od poremećaja nosivosti tla, a ona će se na istom mjestu jasno pokazati poslije katastrofalnog zemljotresa od 1979. god. (Sl.29)

Sl. 26, Gradska kafana, gledano sa istoka, oko 1963.god³⁷.

³⁷ zbirka fotografija S.Lepetića

Sl. 27, Panorama, gledano sa juga, oko 1966.god³⁸.

Sl. 28, Terasa Gradske kafane, gledano sa sjevera, 1982.god.³⁹

³⁸ *ibidem*

³⁹ *zbirka fotografija S.Lepetića*

Sl. 29, Terasa Gradske kafane, gledano sa istoka, 1982.god.⁴⁰

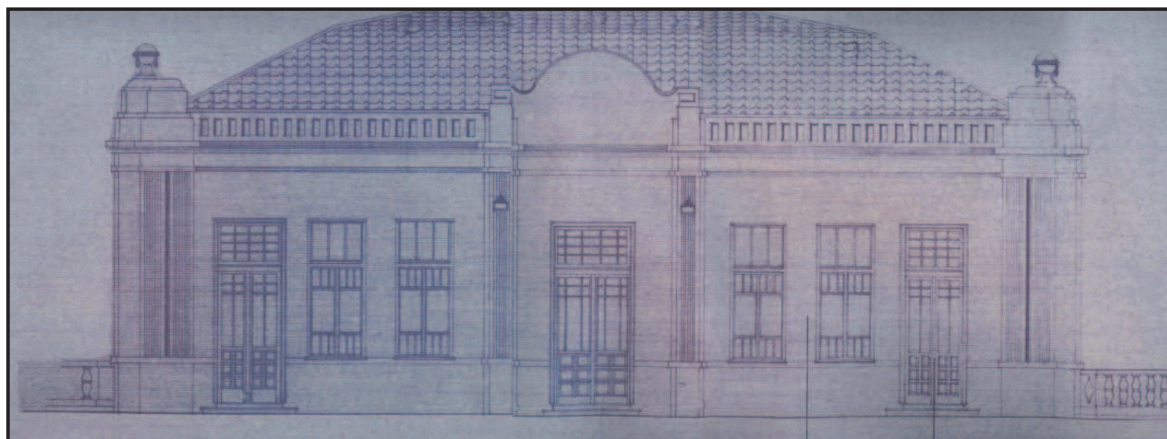

Sl. 30, Hotel "Rudnik" i terasa Gradske kafane, gledano sa istoka, 1982.god.⁴¹

⁴⁰ *ibidem*

⁴¹ *zbirka fotografija S.Lepetića*

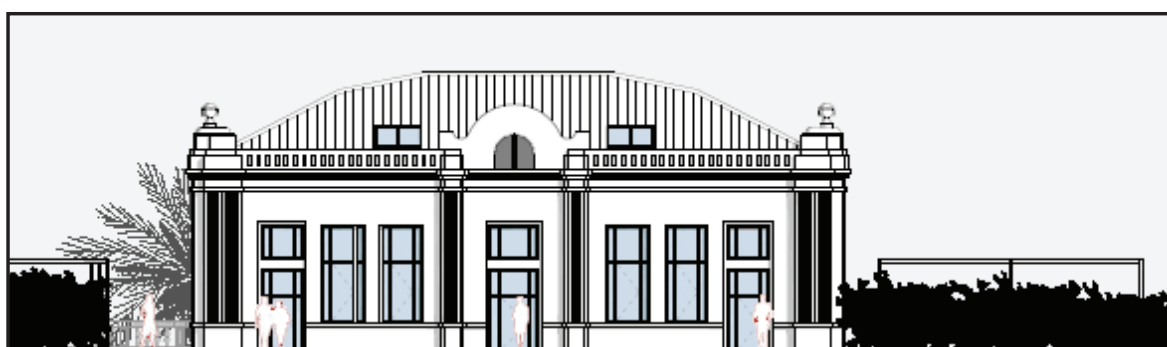

Sl. 31, Herceg Novi, Gradsko kino-bioskop, gledano sa sjevera, 1985.god⁴²

Sl. 32, Gradska kafana, aktuelno stanje, jug-tehnički crtež, 2011.god.⁴³

Sl. 33, Gradska kafana, aktuelno stanje, sjever-tehnički crtež, 2011.god.⁴⁴

⁴² Izvod iz Urbanističkog projekta "Zaštićeno zapadno podgrađe Herceg Novog", 1985.god. , autor

⁴³ Idejno rješenje, "Milanese architects office, Zanonarchitettiasociati", Treviso, Italia, za potrebe "Imobilia cc", d.o.o. Herceg Novi, 2011.god.

⁴⁴ Idejno rješenje, "Milanese architects office, Zanonarchitettiasociati", Treviso, Italia, za potrebe "Imobilia cc", d.o.o. Herceg Novi, 2011.god.

Sl. 34, Gradska kafana, aktuelno stanje, zapad-tehnički crtež, 2011.god.⁴⁵

Sl. 35, Gradska kafana, aktuelno stanje, istok-tehnički crtež, 2011.god.⁴⁶

Nakon zemljotresa 1979. god. objekat Kina (Gradska kafana), je oštećen i nesiguran za korišćenje, tako da grad ostaje bez tog značajnog sadržaja. Ostaje i bez gradskog korza, što je proizvod novog vremena i načina života. Polako se sociourbani kvalitet gubi, prebacuje u neke druge zone grada i prostore, novoizgrađene velike hotele i moderne kafe barove. Krajem dvadesetog vijeka vlasnik objekta, Opština Herceg Novi, stavlja objekat na prodaju. Novi vlasnik, privredno društvo „Imobilia cc“, crnogorski vlasnik obnavlja objekat, na osnovu projekta arhitekta Mirka Kosića iz Herceg Novog, gdje su za izradu enterijera konsultovani italijanski arhitekti. Tom prilikom je, pod nadzorom državne službe za zaštitu graditeljskog nasljeđa izvršena konzervatorska rekonstrukcija, gdje je akcenat ostao na zaštiti kvaliteta

⁴⁵ *ibidem*

⁴⁶ *ibidem*

vanjske arhitekture. Enterijersko rješenje je bila savremena interpolacija u korpus volumena postojećeg gabarita objekta. Gradska kafana je uspješno stavljena u funkciju, zajedno sa velikom i malom terasom i vraćen je jedan dio sociourbanog kvaliteta u ovaj dio centra Herceg Novog. U to vrijeme nije rađen projekat za prostor ispod velike terase („Teutina špilja“), on je ostao napušten i devastiran do osamdesetih godina. Opština prodaje privrednom društvu „Imobilia cc“, d.o.o. podzemni dio velike terase, a vlasnik prodaje, novom vlasniku, gdje je „Imobilia cc“, d.o.o. crnogorsko privredno društvo ruskog kapitala.

Danas „Imobilia cc“, d.o.o. pokreće aktivnosti oko izrade projekta rekonstrukcije prostora „Teutina špilja“ kroz koji će se izvršiti integracija svih građevinskih cjelina Gradske kafane u jedan funkcionalni prostor.

Sl. 36, Aktuelno stanje - istok, 2013.god.

Sl. 37, Aktuelno stanje - zapad, 2013.god.

Sl. 38, Aktuelno stanje- zapad, 2013.god.

Sl. 39, Aktuelno stanje-sjever, 2013.god.

Sl. 40, Aktuelno stanje-istok, 2013.god.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Nakon urađene analize, jasno se nameću određeni zaključci, koji mogu biti jako važni i inspirativni budućim projektantima, planerima, koji za račun vlasnika i investitora obavljaju usluge izrade tehničke dokumentacije:

- kompleks objekata “Gradska kafana” ima zaštićen karakter u smislu vrijednog kulturnog dobra I podježe tretmanu po metodologiji zaštite graditeljskog nasljeđa.
- kompleks objekata “Gradska kafana” nosi pečat urbane fizionomije centra grada Herceg Novog I njegovog ukupnog urbanog miljea.
- kompleks objekata “Gradska kafana” je jedan od zaštitnih znakova Herceg Novog.
- kompleks objekata “Gradska kafana” je potrebno posmatrati u urbanom kontekstu svih objekata u liniji duž glavne ulice Herceg Novog, od “Dvorane Park” do “Hotela Rudnik”.
- kompleks objekata “Gradska kafana” treba da ima i svoj, povratni uticaj, korespondenciju prema okolnim objektima u širem prostoru.
- kompleks objekata “Gradska kafana”, nesporno čini dio tradicionalne vedute Herceg Novog gledano sa mora.

IZVORI:

1. Crnić-Pejović Marija, “Herceg Novi poslije prvog svjetskog rata po zapisima Toma K.Popovića“, BOKA 15-16, 1984, YUISSN 0350-7769
2. Crnić-Pejović Marija, “Turizam u hercegnovskoj opštini od početka XX vijeka do II Svjetskog rata“, Naučni simpozij, Zbornik radova, “Razvoj turizma u Crnoj Gori u XIX do polovine XX vijeka“, Cetinje 1996.god.
3. Fisković Cvito „Boka kotorska u akvarelima F.Karascay-a iz prve polovce 19. stoljeća“, SPOMENIK CXXVII, Beograd, 1986.god., str.203-241
4. Ilijanić Boris, “Urbanistički projekat zaštićenog zapadnog podgrađa Herceg Novi“, Herceg Novi, 1985.god
5. Ilijanić Boris - “Urbana geneza-rektifikacija starih planova-Herceg Novi, Crna Gora, Istočna obala jadranskog mora“, Centralna narodna biblioteka Crne Gore, Cetinje, ISBN 987-9940-9257-0-3, 2009.god
6. Nakićenović Jovan, - “Privatna osnovna škola(1903-1941) i privatna ženska građanska škoja(1921-1941) pri zavodu Sv.Križa u Herceg Novom“, „BOKA“, 13-14, 1982, YUISSN 0350-7769,
7. Nakićenović Pop Savo, „Boka (Antropogeografska studija)“, Srpska kraljevska akademija, Srpski etnografski zborik, knjiga XX, Beograd 1913
8. Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, Sl.CG 49/10, od 27.07.2010. god. Skupština Crne Gore, Podgorica

Boris Ilijanić

CITY CAFÉ IN HERCEG NOVI GENESIS AND ARCHITECTURE

SUMMARY

This paper treats the development of the protected area “Western suburb of the Old Town -Herceg Novi”, the zone in which the object “City Café” is located. This spatial zone is also defined by a sequence of neighbouring objects of ambient architecture.

The research included study of old maps, documents, photographs by Franz and Feliks Laforest and, probably, also of Josip Jelaks, who were active at that time. At the same time comparative analyses of the erection chronology of the surrounding objects, as well as the time of construction of the road “Carski put” approx. in 1890, railway in 1901 and reconstruction of Herceg Novi harbour approx. in 1890 were performed ...

According to the genesis of space that is now covered by the complex of the object of the City Café in Herceg Novi, it can be concluded that in the period before the year 1890 it was not developed, that there was not even a remnant of a former object. “Carski put“, that is the present main street through Herceg Novi, was constructed later (1890) on the location, while the subject location of the present “City Café” remained as an undeveloped surface used as gardens. Macadam road led towards the main town square, today the square under the town clock. Regulation and mode of street extension have been kept till the present day. Outside the ramparts of the Old Town, there exists the conception of urbanization of the space in the suburban zone („Borgo“). A remarkable trait is the presentation of dry wall stone boundaries and retaining walls, characteristic for the configuration of the terrain, which steeply ascents towards the seashore.

The new object of the Community Centre was built in the architectonic style of Secession, introducing into the already existing ambient the imported fashion of the time. The façade corners were emphasized by mortar plastic and on their tops there are decorative vases with plants. The southern balcony has profiled twining stone consoles as bearing elements. The balcony fence is made of wrought iron. The fence of the small, western terrace is of balusters shaped in concrete. Another remarkable characteristic is the rhythmic roof cornice. The roof had wooden structure, and was covered by, then fashionable building material, flat eternit. The other characteristic of the style can be

recognized in wooden windows with inner wooden shutters, characteristic glass panes and doors, where the main entrance door had a rich iron lattice. The woodwork was grey. Pale grey shades were applied where the façade plastic was emphasized by brighter shades.

In the spirit of the new music wave (pop and rock music), which also reached the centre of Herceg Novi, in the fashion style of the sixties and seventies of the twentieth century, a unique discotheque, night club - disco, „Teutina špilja“ (Teuta's Cave) was opened. It was widely known in the former Yugoslavia. This specific tourist facility led to further development of the urban character of this part of the town centre, joining the existing paseo. All of this contributed to upgrading of socio-urban quality of the entire town centre of Herceg Novi.